

De schoolmeesters van Gaasterland in de loop der tijden.

Van een tweetal schoolmeesters is de standplaats niet bekend, wel is zeker dat zij in 1576 in Gaasterland werkzaam waren. Genoemd worden Nijs Martensz "schoolmeester" en Coenert "schoolmeester", die een stoel kocht voor 2,5 cent.^a

1. Balk

De eerste schoolmeester die we in Balk aantreffen was mr. Jacob de Herckel; hij werd in maart 1591 beroepen in Molkwerum.^b In maart 1598 was Robert de Boijs schooldienaar te Balk; hij kwam van Hemelum.^c

In mei 1605 was Timen Hendrickx schoolmeester te Balk.^d Hij was in de jaren 1586/87 waarschijnlijk te Weidum. Op 20 jan. 1620 is sprake van de overleden schoolmeester Cornelis Hendrix te Balk. (Het is niet zeker of dit dezelfde persoon was als de eerder genoemde Timen Hendrickx.)

Op 29 okt. 1611 waren mr. Jan Woutersz en Foock Siurtsdr. echtelieden te Balk.^e (Het is niet zeker of hij schoolmeester was.)

In nov. 1647 was een mr. Pieter schooldienaar te Balk^f, die in nov. 1648 mr. Pieter Heyns blijkt te heten. Hij was hier in febr. 1652 nog.^g Hij ontving zijn traktement, 50 c.g. per jaar, van de Staten van Friesland. Hij is vóór 1657 overleden; in 1657 is sprake van de weduwe van wijlen Pijtter Heijns.^h

Sedert Allerheiligen 1656 was Bernardus Gerhardi schoolmeester te Balk. Hij was blijkbaar van Bozum gekomen. Hij ontving van de Staten 50 c.g. per jaar.ⁱ In nov. 1663 staat hij als Beernt Gერიjs in het Ordonnantieboek. Eind okt. 1671 was het éénjarig traktement vervallen.

Hij was in okt. 1675 nog in Balk, maar toen waarschijnlijk niet meer als schoolmeester.^j

Sedert mei 1676 was Pieter Bastiaans of Bastiaensen schoolmeester te Balk.^k Hij kwam wellicht van Oudeschoot of omgeving. Zijn vrouw heette Geeske Jansdr.^l Zijn toelage van de Staten bedroeg jaarlijks 50 c.g. Hij stond hier in ieder geval in mei 1697 nog.

In aug. 1698 ontving Johannes Rodei, schoolmeester te Balk 50 c.g. als traktement voor één jaar. Waarschijnlijk was hij waarnemend, want in mei 1699 treffen we aan: Jan Sijmens schoolmeester te Balk. Hij bleef hier tot zijn overlijden in 1702 of 1703. In juli 1703 werd Trijntie Jans als zijn weduwe genoemd.

---

a Weesboek P2 Gaasterland

b Gemeente Archief Hemelum Oldeferd en Noordwolde, no. 102

c Ordonnantieboek

d Kerkvoogdij-rekeninge Wirdum

e Wymbritseradeel dl. X 2, fol. 24

f Ordonnantieboek

g Ordonnantieboek

h Toen hij nog geen schoolmeester was, verkocht hij als curator een sate lands te Boornswaag (Koopprocl. Vegelin archief)

i Ordonnantieboek

j Ordonnantieboek

k Ordonnantieboek

l Weststellingwerf. P.C. 8, fol. 74

In mei 1703 kwam mr. Joannes Meinders Odink van Sloten met zijn vrouw His Tjamkes, die van Balk afkomstig was. Hij is te Balk overleden tussen mei en okt. 1707, want in okt. 1707 was hier zijn weduwe.

In okt. 1707 kwam Sicke Doedes Atsma van IJst. Hij kreeg jaarlijks 50 c.g. van de Staten. Tot ca. mei 1747 werd hem deze toelage uitbetaald. Sedertdien was Ygram Edgers schooldienaar te Balk. Hij trad hier op 2 aug. 1761 in het huwelijk met Feikjen Johannesdr. eveneens uit Balk afkomstig. Hij kreeg een jaarlijks traktement van 50 c.g. van de Staten. Hij was hier schoolmeester tot 1776.

Franke J. Elselo ontving zijn eerste jaartraktement (50 c.g. van de Staten) op 1 mei 1777; hij was dus sedert mei 1776 in Balk werkzaam als schoolmeester. Daarvoor was hij in Wijckel schoolmeester geweest. (Zie verder.) Hij was getrouwd met Eelk Lucasdr. Hij komt hier voor tot omstreeks mei 1794.

Van mei 1794 tot mei 1796 ontving Aaldert Lucas Jonker als schoolmeester te Balk jaarlijk de 50 c.g. van de Staten. Hij is op 14 mei 1795 gehuwd met Aaltje Meines, van Sloten. Sedert mei 1796 was Jonker verbonden aan de bijzondere school te Balk. (Zie verder.)

De Gaasterlandse schoolmeesters te Balk, Wijckel, Oudemirdum, Mirns-Bakhuizen en Harich werden in 1796 afgezet, omdat zij weigerden de "Verklaring volgens publikatie der Representanten van het Volk van Friesland" d.d. 11 maart 1796 van alle ambtenaren te ondertekenen. Aangifte [voor een nieuwe schoolmeester] kon vóór 12 mei plaatsvinden; het traktement voor Balk bedroeg 160 c.g. met vrije woning en verdere emolumenten.^a (In de *Leeuwarder Courant* van 30 juli 1796 wordt "ieder kundig en cordaat Patriot" opgeroepen te solliciteren naar de functie van onderwijzer en voorzanger, omdat S.S. Teyema een beroep te Harlingen heeft aangenomen en "binnen korten tijd zal derwaard vertrekken".)

In mei 1796 kwam hier als schoolmeester Jelle Meines, geboren op 27 juli 1771. Zijn vrouw heette Finne Jolles. Het jaarlijks traktement was tot 1798 50 c.g. van de Staten. In 1804 bedroeg het traktement *f* 280, plus de schoolpenningen; in 1810 was het traktement *f* 610. Onder zijn schoolmeesterschap werd in 1808 een nieuwe school gebouwd. Hij deed in 1812 afstand, daar hij benoemd werd tot *percepteur* (ontvanger) van de *Mairie* Balk.

Sedert 1 juli 1815 was Jentje Jollis Wiarda aan deze school verbonden. Daarvoor was hij schoolmeester te Tjerkgaast geweest. Hij was in 1809 in het huwelijk getreden met A.J. Wierda. Het traktement bedroeg *f* 160, plus schoolpenningen van ca. 130 leerlingen (15 st. per kwartaal) en vrij wonen. Hij moet op eigen kosten een ondermeester houden. In 1827 is de school vergroot. Hij is te Balk overleden op 21 okt. 1858, in de leeftijd van 72 jaar en 6 maanden. Zijn vrouw was toen nog in leven.

Zijn opvolger werd Jacob Dirks. Hij was voordien hulponderwijzer. Hij werd in okt. 1858 tijdelijk benoemd en kreeg op 13 juli 1859 een vaste aanstelling. Hij was gehuwd met J.H. Harders. Op 2 mei 1867 is hij in het gemeentehuis van Ternaard hertrouwd met H. Harders. In 1867 werd te Balk een nieuwe school gebouwd; de aanbesteding vond plaats op 22 mei 1867. Op 1 mei 1886 werd Johannes Wijma van Deinum benoemd tot schoolmeester te Balk. Op 1 jan. 1920 ging hij met pensioen. Hij overleed te Rijs op 28 maart 1930, in de leeftijd van 80 jaar.

Zijn opvolger te Balk werd in 1920 G.A. Bos. In 1929 vertrok deze naar Rotterdam. Op 1 nov. van dat jaar werd A. Vleer van Woudsend benoemd. Op 10 dec. 1932 werd de geheel vernieuwde school geopend. Op 1 maart 1936 vertrok Vleer naar Akkrum. Toen werd tijdelijk de wachtgelder Wiersma benoemd.

---

a *Leeuwarder Courant*, 23-04-1796

Op 1 mei 1936 werd W. Boersma van Stavoren aangesteld. In 1953 is hij nog aan de school te Balk verbonden.

Bijzonder onderwijs

In Gaasterland was na de opheffing van het Edict van Nantes (1685) een Frans refugié's kamp met o.a. een eigen predikant en schoolmeester. Zo komt hier sedert sept. 1686 als Franse schoolmeester voor: Pierre de la Contie. De Staten gaven hem jaarlijks 150 c.g. traktement.^a Na 1690 is hij blijkbaar geen schoolmeester meer, want sedertdien wordt hij omschreven als Franse voorlezer of voorlezer in de Franse kerk te Balk. Het kamp was toen waarschijnlijk weer opgeheven. Als voorlezer komt hij nog voor in 1701 - er was ook een Franse predikant - en ontvangt steeds 150 c.g. per jaar. Hij is vóór maart 1702 overleden, want dan is sprake van zijn erven.

Sedert 1702 was Pierre Troupel voorlezer in de Franse kerk te Balk. Het traktement van de Staten bedroeg 75 c.g. per jaar. In 1721 is hij hier nog in functie.

In Balk bestond omstreeks 1800 nog een school, die bij de nieuwe Schoolwetten erkend werd als een "Bijzondere School der 2e klasse". Van 1796 tot 1808 was Aaldert Lucas Jonker aan deze bijzondere, particuliere school verbonden. Tot mei 1796 was hij aan de "gewone" school in Balk verbonden geweest. Hij bedankte in 1808, toen hij koopman en lid van de grietenijraad werd. Hij overleed op 16 mei 1838, oud 67 jaar en 5 maanden. Zijn weduwe was R.K.

Goedkoop, met wie hij 21 jaar getrouwd was geweest.

In feb. 1809 werden sollicitanten opgeroepen voor deze school; het traktement bestond uit f 1 van iedere leerling per kwartaal. Er waren toen ca. 30 leerlingen.^b

Op 18 mei 1868 werd te Balk een "Bijzondere school voor Meer Uitgebreid Lager Onderwijs (MULO)" opgericht (Frans, Duits, Wiskunde, o.a.) Het eerste hoofd daarvan werd Pieter Cornelis Johan Lapidoth. Hij werd in 1883 opgevolgd door K. Grouwstra. In 1888 werd T.I. van Urk hoofd van deze school. Hij bleef slechts één jaar, want in 1889 werd hij opgevolgd door J. Timmer.

In 1923 werd W. Croon benoemd. Deze vertrok in 1929 naar Breda. Op 1 okt. van dat jaar werd W.A. Schippers uit Elburg aangesteld. In 1931 werd H.W.J. Lindeman uit Beverwijk hoofd van deze school te Balk. Hij vertrok op 1 aug. 1934 naar de ULO te Hillegom. Met ingang van 1 okt. 1934 werd E.J. Bos uit Rijswijk benoemd. In 1938 vertrok hij uit Balk om hoofd van een school in Voorburg te worden.

In 1938 werd I. de Haan uit Hillegersberg benoemd. Sedert 1942 behoorde deze [ULO]-school onder Harich. Op 1 april 1948 werd De Haan hoofd van de ULO te Eenrum.

Zijn opvolger was P.S. Gorter, die daarvoor onderwijzer aan de ULO te Midsland was geweest. Hij vertrok in 1954 naar Elburg. Hij werd toen opgevolgd door L. van Beek.

Op 29 juni 1868 werd te Balk een "Bijzondere School voor Christelijk Nationaal Onderwijs" geopend. Als hoofd werd Jan Es aangesteld. Hij werd in 1873 opgevolgd door J.B. Coevoets. Hij bleef in functie tot 1913, toen W. de Roest werd aangesteld. In 1924 werd een nieuwe school gebouwd. Op 1 mei 1930 vertrok De Roest naar Rhoon. Zijn opvolger was M. Dijkstra

---

a Ordonnantieboek, 16 feb. 1687: traktement voor half jaar verleend, m.a.w. hij was hier sedert sept. 1686.

b *Leeuwarder Courant*, feb. 1809

uit Holten. In 1951 was hij nog steeds hoofd van deze school. Hij overleed in maart 1953 op 55-jarige leeftijd in Onstwedde. Sedert 1 okt. 1953 was E. Nijholt, eerder hoofd van een school te Emmeloord, aan deze school te Balk verbonden.

Op 2 dec. 1929 werd te Balk een rooms-katholieke school geopend. Als hoofd werd toen aangesteld J.H. Gerard. Hij werd in 1946 hoofd van de RK-school te Lageveen; zijn opvolger was B.A. Fluitman.

Begin sept. 1947 werd te Balk een christelijke. ULO-school geopend. Als hoofd werd G.I. van Druten benoemd. In 1950 werd een nieuwe school gebouwd die op 18 sept. 1950 geopend werd. Op 1 april 1951 vertrok Van Druten naar Naaldwijk. Zijn opvolger werd op 1 mei van dat jaar H. Winters, die van 's Hertogenbosch afkomstig was.

In 1930 werd te Balk een christelijke landbouwschool geopend. Het eerste hoofd dat benoemd werd, was J. de Ruiters, die hoofd van de hervormde christelijke school in Oudemirdum was. (Zie verder.) De Ruiters werd later lid van de Provinciale Staten van Friesland en sedert 1946 lid van de Tweede Kamer voor de CHU. Over deze christelijke landbouwschool in Balk zijn geen verdere gegevens bekend.

2. Harich en Ruigahuizen

De eerste schoolmeester die we hier aantreffen is mr. Klaas Jans Fogtelo. Hij trouwde op 2 feb. 1743 te Balk met Ytje Wijbrands Haanstra.^a Hij stond in 1749 nog in Harich, maar werd in 1755 of 1756 te Witmarsum beroepen.

In 1772 stond hier Roelof Lambertus Cremer, schoolmeester. Zijn vrouw heette Maike Douwes. Hij was hier in 1777 nog.

In 1782 komt voor Timen Roelofs, schoolmeester te Harich. Hij was getrouwd met Janna Jans. De Gaasterlandse schoolmeesters te Balk, Wijckel, Oudemirdum, Mirns-Bakhuizen en Harich werden in 1796 afgezet, omdat zij weigerden de "Verklaring volgens publicatie der Representanten van het Volk van Friesland" d.d. 11 maart 1796 van alle ambtenaren geëist, te ondertekenen. Aangifte [voor een nieuwe schoolmeester] kon vóór 12 mei plaatsvinden; het traktement voor Harich bedroeg 90 c.g.. 6 st.; met vrije woning en verdere emolumenten.^b Roelofs werd dus blijkbaar ook afgezet. Hij bleef echter in Harich wonen, want in okt. 1807 haalde hij alhier op 60-jarige leeftijd de 4e rang. In 1796 kwam als nieuwe schoolmeester Sijger Yges Lijklema. Zijn vrouw heette Sijske Hisses. Hij was rond 1741 geboren en is te Harich overleden op 21 feb. 1820. Het traktement bedroeg in 1804 f 99 en in 1810 f 197. Op 12 mei 1820 werd Johannes Folkerts Schootstra tijdelijk benoemd; op 30 aug. van dat jaar kreeg hij een vaste aanstelling. Het traktement bestond toen uit f 84 van de grietenij, plus f 75 van het rijk, plus schoolpellingen en vrij wonen. Hij was de zoon van Folkert Johannes Schootstra, schoolmeester te Ouwsterhaule (Don.). Hij trouwde op 8 juli 1831 met Simkje R. Baukema. In 1848 werd een nieuwe school gebouwd. Op 1 juli 1865 werd hem op 67-jarige leeftijd eervol ontslag verleend. Hij is op 11 aug. 1874 overleden.

Op 28 juni 1865 werd Halbe Schievink, tot dan hulponderwijzer te Bolsward, benoemd aan deze school in Harich. Het salaris bedroeg toen f 475, plus 20% van de schoolgelden (ca. f

---

a Trouwboek Balk

b *Leeuwarder Courant*, 23-04-1796

50,-) en vrij wonen. Hij werd in 1891 ontslagen. In dat jaar werd K. van der Meer, onderwijzer te Warga, aangesteld. Deze werd in 1895 overgeplaatst naar Mirns-Bakhuizen. Toen werd Jan Pelsma als zijn opvolger aangesteld. In 1903 werd hem eervol ontslag verleend en in 1904 ging hij met pensioen, omdat hij "zielsziek" was geworden. In 1903 werd B. Kouwenhoven aangesteld. Vermoedelijk is hij een jaar later overleden; in 1904 werd toen J. Felkers benoemd. Bij raadsbesluit van 10 aug. 1933 werd deze school opgeheven en aan het hoofd van de school eervol ontslag verleend m.i.v. 1 okt. 1933. In 1934 werd dit door Gedeputeerde Staten goedgekeurd. Felkers is in 1936 vertrokken naar Almelo. In 1951 is de voormalige school verkocht aan de kerkvoogdij van de nederlands-hervormde gemeente.

3. Mirns-Bakhuizen.

Het onderwijs in deze plaatsen was oorspronkelijk gecombineerd met Hemelum; tenzij anders vermeld waren genoemde schoolmeesters in zowel Mirns als Bakhuizen aangesteld.

Op 25 jan. 1598 was meyster Pijtter, schoolmeester te Mirns.^a

In okt. 1618 waren Jan Geerts, schooldienaar te Mirns, en Trijn Geerts echtelieden.^b

In jan. 1791 was Jacob Jelles dorprechter te Bakhuizen; het is de vraag of hij ook schoolmeester was.

De Gaasterlandse schoolmeesters te Balk, Wijckel, Oudemirdum, Mirns-Bakhuizen en Harich werden in 1796 afgezet, omdat zij weigerden de "Verklaring volgens publikatie der Representanten van het Volk van Friesland" d.d. 11 maart 1796 van alle ambtenaren geëist, te ondertekenen. Aangifte [voor een nieuwe schoolmeester] kon vóór 12 mei plaatsvinden; het traktement te Mirns-Bakhuizen bedroeg 164 c.g. met vrije woning en verdere emolumenten.^c

In 1802 stond Frans Annes Jongstra hier al verscheidene jaren, maar het is de vraag of dat ook al sedert 1796 het geval was. Het traktement was in 1804 f 174. Hij deed in 1809 afstand van zijn post. Hij werd toen klerk bij de grietenij-secretaris G. Keuchenius te Koudum.

In 1810 werd Lijckle Jans Smidt benoemd; het traktement was toen f 370. Hij was omstreeks 1775 geboren. Hij behaalde de 2e rang. In april 1815 is hij naar Arum vertrokken.

Na het vertrek van Smidt bleef de school vele jaren vacant. Eerst in 1830 is er een nieuwe school gebouwd en weer een onderwijzer aangesteld. Toen werd namelijk Joost Sints Stoker tijdelijk benoemd. Op 20 april 1836 kreeg hij een vaste aanstelling. Hij was in 1831 gehuwd met S.S. Ferff. In dec. 1866 stond hij nog in Mirns-Bakhuizen. Hij is waarschijnlijk in 1871 opgevolgd door Hessel Raadersma. Deze vertrok in 1873 naar Gerslot.

Zijn opvolger in dat jaar was G.R. van der Veer. Deze bleef in Mirns-Bakhuizen tot zijn pensioen in 1895. Toen werd de eerder genoemde K. van der Meer van Harich benoemd. Hij bleef hier in functie tot 1915. Zijn opvolger was H. Tromp die in Mirns-Bakhuizen bleef tot 1922, toen de school blijkbaar opgeheven werd.

Bijzonder onderwijs

---

a Gaasterland C 11

b Gaasterland Y 1, fol. 258

c *Leeuwarder Courant*, 23-04-1796

Te Mirns-Bakhuizen is in 1902 een hervormde christelijke school (CVO) gesticht; oorspronkelijk met twee lokalen en 60 leerlingen, maar in 1910 met een derde lokaal uitgebreid. Deze school behoorde blijkbaar onder Hemelumer Oldeferd en Noordwolde. Op 2 dec. 1902 werd J.B. Schurink op deze school aangesteld. Op 1 aug. 1934 ging hij met pensioen. Zijn opvolger was Hendrik Twerda van Itens. Hij was de auteur van o.a. *Aldfaers erf* en *Fan Fryslâns forline*.

Sedert april 1922 had Mirns-Bakhuizen ook een RK-school. Als hoofd werd M.H. Dinnissen aangesteld. Op 1 april 1932 vertrok hij naar Lent (bij Nijmegen). Zijn opvolger was S. Copray, die voordien onderwijzer te Rijswijk was geweest. Hij wordt later opgevolgd door J. Wijngaards. Deze werd in 1951 hoofd van een RK-school te Enkhuizen. Zijn opvolger was S. Dôlle uit Ulft.

4. Nijemirdum

Het onderwijs in Nijemirdum was aanvankelijk met Sondel gecombineerd. In 1883 werd in Nijemirdum een openbare lagere school gesticht, die op 1 okt. 1884 geopend werd. Toen werd Jan Stap van Oldeouwer benoemd. Hij is in 1916 te Nijemirdum overleden. Zijn weduwe was Trijntje de Haan ; zij overleed te Sneek op 10 maart 1946, 89 jaar oud. In 1926 is deze school door de raad opgeheven. In het gebouw hield later de "Gereformeerde Gemeente in Hersteld Verband" haar godsdienstoefeningen.

Bijzonder onderwijs

Nijemirdum kreeg in 1899 een bijzondere school voor christelijk nationaal onderwijs. De school werd op 29 sept. 1899 geopend. De "Vereniging tot stichting en instandhouding van een school met de Bijbel" alhier dateert reeds van 10 sept. 1891.

In 1899 werd H. Nijdam van Haastrecht benoemd als hoofd van deze school. Hij is overleden te Nijemirdum op 22 juli 1908. Hij werd opgevolgd door J.S. Eringa, die sedert 1899 aan deze school als onderwijzer werkzaam was. Hij is hier overleden op 1 april 1928.

Zijn opvolger werd toen Inne de Jong, die in 1894 te Nijemirdum geboren was. Hij was van 1914 tot 1928 te Lemmer werkzaam geweest als onderwijzer. Hij werd in 1931 onderwijzer te Utrecht en in 1937 in de Amsterdamse Jordaan. Hij was tevens journalist; hij schreef in het Fries.

Op 21 aug. 1931 werd F.J. Ringnalda benoemd aan de christelijk nationale school te Nijemirdum. Sedert 1 mei 1947 werd hij hoofd van een school te Haren (Gr.). Hij werd opgevolgd door H.J. Peters. Hij is na 1949 opgevolgd door J.S. de Jong. In 1952 werd een nieuwe school gebouwd. Op 1 mei 1954 werd De Jong hoofd van de christelijke school (CVO) te Drachten. Hij werd opgevolgd door P. Bode, die tot die tijd onderwijzer te Slikkerveer was geweest.

5. Oudemirdum

De eerste schoolmeester die we hier aantreffen is Sierck Jans, die op 14 feb. 1679 zijn zoon Douwe, geboren op 13 feb., laat dopen. In maart 1685 worden als lidmaten genoemd: Sierck

Jans en Antje Ruurds echtelieden. Op 6 aug. 1699 wordt hun zoon Sipke gedoopt en op 28 jan. 1701 hun dochter Antje. In dat jaar was Jans nog steeds schoolmeester.^a

In 1710 komen voor als lidmaten: Jan Jacobs en Jink Jans echtelieden; evenzo in 1714. Op 22 mei 1712 laat Jan Jacobs, schooldienaar te Oudemirdum, hier een kind dopen: Reynsk. In maart 1714 wordt Didde gedoopt en in jan. 1716 hun dochter Antje.

In 1721 was Cornelis Roelofs hier schoolmeester; hij deed op 16 feb. van dat jaar belijdenis. Hij vertrok in aug. 1725 met attestatie naar Hemelum.

Hij werd waarschijnlijk opgevolgd door Feike Sijgers, want op 23 nov. 1725 trouwde Feike Sijgers, schoolmeester te Oudemirdum, in Balk met Himkjen Wattjes van Balk.^b

In 1749 was Pieter (of Pijter) Sjoerds schoolmeester te Oudemirdum. In feb. 1766 was J. Schotanus schoolmeester te Oudemirdum.^c In 1772 was hij als schoolmeester in Sondel. (Zie verder.)

In 1794 vinden we Jan Durks als schoolmeester in Oudemirdum. Zijn vrouw heette Trijntje Jacobs. Hij was hier in juni 1796 nog.

De Gaasterlandse schoolmeesters te Balk, Wijckel, Oudemirdum, Mirns-Bakhuizen en Harich werden in 1796 afgezet, omdat zij weigerden de "Verklaring volgens publikatie der Representanten van het Volk van Friesland" d.d. 11 maart 1796 van alle ambtenaren geëist, te ondertekenen. Aangifte [voor een nieuwe schoolmeester] kon vóór 12 mei plaatsvinden; het traktement in Oudemirdum bedroeg 77 c.g.. met vrije woning en verdere emolumenten.^d

In april 1797 was de school te Oudemirdum vacant; in juli 1798 was dat nog steeds het geval. In 1804 stond hier Rein Douwes Visser als schoolmeester. Het traktement was toen f 102. Hij werd op 12 dec. 1808 door de Landdrost afgezet - na enige tijd geschorst geweest te zijn - wegens onkunde, dronkenschap en ergerlijk gedrag, met intrekking van zijn acte van algemene toelating.

In 1808 werd Jurjen Everts (de Koe), geboren omstreeks 1770, tijdelijk benoemd als schoolmeester. Hij was voordien in Hemelum werkzaam geweest. In 1809 kreeg hij een vaste aanstelling. Het traktement bedroeg toen 89 c.g. 12 st., schoolpenningen (f 1,50 per kwartaal) en vrij wonen. In 1810 was het traktement f 300. Hij was tevens koster en voorzanger. In 1828 werd een nieuwe school gebouwd. Hij is begin 1840 te Oudemirdum overleden.

Als zijn opvolger werd Jan Rinkes Baukema tijdelijk benoemd; op 10 aug. 1840 kreeg hij een vaste aanstelling. Hij was op 10 maart 1817 geboren te Harich. In 1864 werd de school vergroot; de inwijding van het vernieuwde gebouw vond op 18 juli van dat jaar plaats.

Baukema stond hier tot 1887 en is, volgens de grafzerk op het kerkhof te Oudemirdum, op 21 feb. 1897 overleden. Zijn echtgenote Grietje Boukes Albada was op 12 juni 1819 geboren te Kolderwolde. Zij overleed te Oudemirdum op 8 feb. 1890. Hun zoon was de Friese kunstschilder Sieger Jans Baukema, geboren op 3 april 1852. Hij was eerst onderwijzer te Koudum, Oudega (H.) en Sneek. Toen leerde hij 't schilderen aan "Minerva" te Groningen. Hij werd later leraar aan de HBS te Deventer en in 1884 werd hij directeur van de schilderschool te Arnhem. Zijn vrouw, geboren Schaap, was van Delft afkomstig. Zij overleed op 23-jarige leeftijd. Hij hertrouwde in 1887 met een van zijn leerlingen, geboren Philippe.

In 1887 werd Baukema opgevolgd door Hendrik Ates Leffring. Deze werd op zijn beurt in 1921 opgevolgd door J. Wijma. De benoeming was tijdelijk; Wijma was rustend hoofd der

---

a Oud Doopboek Oude- en Nijemirdum
b Trouwboek Balk
c Trouwboek Hommerts
d *Leeuwarder Courant*, 23-04-1796

school te Balk. In 1923 werd hij opgevolgd door W. Hilverda, die ook een tijdelijke aanstelling kreeg. Hij is later opgevolgd door J.E. van der Oort, die op 1 april 1930 naar Moerdijk vertrok. Na het vertrek van Van der Oort is het onderwijs aan deze school voorlopig geschorst, wegens gebrek aan leerlingen. Op 1 april 1932 is de school voorgoed opgeheven, met goedkeuring van Gedeputeerde Staten.

Bijzonder onderwijs

Te Oudemirdum werd in 1921 een hervormde christelijke school gesticht (CVO). Als hoofd werd toen J. Koning benoemd. Hij werd in 1925 opgevolgd door J. de Ruiter van Hoorn (Terschelling). Hij was eerder onderwijzer te Ameide en Alphen a/d Rijn geweest. Op 1 nov. 1929 vertrok hij naar Balk om daar hoofd van de christelijke landbouwschool te worden. (Zie eerder.) Hij werd later lid van de Provinciale Staten van Friesland en sedert 1946 lid van de Tweede Kamer voor de CHU. De Ruiter werd op 1 jan. 1930 opgevolgd door A.B. Renema, die daarvoor in Echtenerpolder werkzaam was geweest. In 1946 was hij nog aan deze school te Oudemirdum verbonden.

6. Sondel

Op 22 dec. 1661 deed mr. Lolcke Sioerds, schoolmeester te Sondel belijdenis te Nijemirdum. Zijn vrouw heette Trijn Jacobsdr.; zij deed op 16 maart 1662 belijdenis te Sondel. Op 11 aug. 1678 werd hun zoon Sioerd gedoopt.^a

In maart 1685 was Evert Jansz schooldienaar te Sondel; op 30 april 1696 was hij nog steeds in functie. In nov. 1702 was hij hier ontvanger en dorprechter, dus stellig ook nog schoolmeester.^b

Op 22 feb. 1711 deed Jan Sijbrens schoolmeester te Sondel hier belijdenis. Op 25 feb. 1724 liet hij twee zoons, Sijbren en Rein, dopen. Op 30 sept. 1725 werd Bregt gedoopt. Hij was in 1728 nog in Sondel.^c

In 1772 was J. Schotanus hier als schoolmeester. Hij kwam vermoedelijk van Oudemirdum. (Zie eerder.) Hij bleef te Sondel tot 1799 in functie als schoolmeester.

Op 1 mei 1799 werd Lucas Gerbens (Bouwman) schoolmeester. Hij ontving in 1805 een boekgeschenk namens de voormalige Raad van Binnenlandse Zaken. Hij trouwde op 21 aug. 1808 te Sondel met Trijntje Marcus Rodenburg van Sondel. Hij heeft nimmer een rang behaald. Het traktement bedroeg in 1804 f 153 en in 1810 f 243. In 1829 werd een nieuwe school gebouwd. Hij overleed op 10 jan. 1848, oud 84 jaar en 2 maanden. Hij was toen met pensioen, want hij werd omschreven als "oud-onderwijzer".

Op 1 juli 1848 werd Arjen Dirks Duijff hier schoolmeester. In de zomer van 1859 was Martinus Luthmers hier aan deze school werkzaam als hulponderwijzer. Duijff kreeg in het voorjaar van 1861 eervol ontslag.

Op 8 juni 1861 kreeg G.R. van der Veer een vaste aanstelling als schoolmeester; hij was hier reeds provisioneel. In 1866 werd een nieuwe school gebouwd. In 1873 vertrok hij naar Mirns-Bakhuizen. (Zie eerder.)

---

a Oud Doopboek Oude- en Nijemirdum

b Lidmatenlijst (1685); Chron. Register RAF Leeuwarden (1696); Authorisatieboek Doniawerstal (1702)

c Stemcohier

In 1874 werd S. Nijdam als zijn opvolger aangesteld. In 1884 is er sprake van J.S. Nijdam; het is niet geheel duidelijk of dit een ander persoon is. In 1888 komt S. Nijdam weer voor als schoolmeester te Sondel.

Van 1912 tot 1914 is K. van der Werffhier schoolmeester. Hij wordt dan opgevolgd door Pieter Terpstra, voordien onderwijzer te Bergumerheide. Hij is in 1929 overleden. Toen was hij al niet meer in Sondel, want sedert 1920 was G. Rienstra hier als schoolmeester. In 1921 vertrok deze naar Lemmer. In dat jaar werd J. Posthuma tot zijn opvolger benoemd. De school werd in 1926 opgeheven. Posthuma werd toen in Marrum benoemd.

Bijzonder onderwijs

In 1921 is in Sondel een bijzondere school voor christelijk nationaal onderwijs opgericht. Als hoofd werd toen A. Kingma aangesteld. Hij was daarvoor onderwijzer te Oudega (W.) geweest. In 1923 vertrok hij weer naar Oudega (W.).

Zijn opvolger was J. van der Heide. In 1930 vertrok deze naar Veenwoudsterwal. Hij werd toen opgevolgd door J. Jelsma. Na hem kwam Broerstra aan het hoofd van deze school te staan. In 1953 was hij nog in functie.

7. Wijckel.

In maart 1608 was Jan Gerritsz schooldienaar te Wijckel. Hij was een zoon van Gerrit van Baenen.^a

Op 13 nov. 1636 was Henrijk Jacobs schoolmeester te Wijckel. Hij was toen getuige bij het testament van Jr. Epens van Wijckel.^b

In 1649 was hier Hacke weduwe van Roelof Piters, in zijn leven schooldienaar te Wijckel.^c

Op 27 jan. 1650 zijn Gerrijt Stevens, schooldienaar in Wijckel, en Folcku Hansis "sijn wijff" met attestatie van Oosthem ingekomen. Hij was in 1653 schoolmeester in Joure.

Op 17 maart 1654 werd Johannes Annes Petri schoolmeester in Wijckel, aangenomen tot lidmaat. Hij woonde hier toen met zijn moeder Antie Jacobs. Op 20 juni 1658 trouwde hij te Wijckel met Antie Jansdr. van Goutum. Hun zoon Bernardus werd gedoopt op 14 aug. 1659, hun zoon Marcus op 16 nov. 1662 en hun dochter Antie in dec. 1664. Petri is waarschijnlijk te Wijckel overleden.

Op 28 nov. 1666 zijn met attestatie ingekomen Ane Anes "onsen schoolmeester en Ifke Ages sijn wijff". Op 13 jan. 1678 werd hun zoon Anne gedoopt, op 20 feb. 1681 hun zoon Romke en op 1 juni 1684 hun zoon Age. Zij zijn hier in nov. 1704 nog. Ane Anes is in 1708 overleden; zijn weduwe overleed op 12 nov. 1719. (Een ander was in die tijd dorprechter in Wijckel: Age Watzes (1671); in 1674 was deze ook ontvanger.)

Op 4 aug. 1709 kwamen met attestatie in Willem Claasen van der Marck en Johanna Remmegens, echtelieden, van Huizum. Zij overleed in jan. 1710. Op 10 dec. 1713 hertrouwde Van der Marck met Grietie Hemkes van Leeuwarden. Op 17 nov. 1718 is hij te Wijckel overleden. Op 10 sept. 1719 kwamen met attestatie in Hette Jans Douma schoolmeester en Lijbert Willems. (Er staat bij: "sijn weggegaan sonder attestatie".)

---

a Ordonnantieboek

b Archief Schwartzenberg port. 31, Van Aysma etc.

c Lidmatenlijst

Op 1 juni 1721 vond in Wijckel het huwelijk plaats tussen Jan Barents Odink schoolmeester te Wijckel en Antje Jans Kindermans van Jelsum. Op 11 dec. 1722 deed hij belijdenis. Hij was ook dorprechter. In nov. 1728 waren beiden te Wijckel nog onder de lidmaten. In juli 1729 werd Odink schoolmeester te Jelsum.

In 1729 kwam Edger Æmilius schoolmeester met attestatie van Balk. In de lidmatenlijst van 1732 komt hij ook voor, echter zonder vrouw, waarschijnlijk was hij weduwnaar. Op 1 dec. 1744 is Aedger Aemylius schoolmeester en dorprechter te Wijckel.^a Hij komt in de doop- en trouwboeken van Wijckel niet voor; de kinderen waren dus reeds te Balk geboren. In de lidmatenlijst van 1756 komt zijn naam niet meer voor.

In jan. 1751 laat schoolmeester Reijn Edgers een kind dopen. Hij was waarschijnlijk de zoon van Edger Æmilius. Zijn vrouw heette Rins Sijmons. (Zij komen in Wijckel niet in het Trouwboek voor.) In jan. 1756 wordt Sijmon gedoopt, zoon van Reijn Edgers "onze dorprechter en schoolmeester". Op 1 nov. 1761 werd zijn zoon Edger geboren, maar deze overleed spoedig. Op 17 dec. 1764 werd Rins Edger geboren. Rein Edgers behoort in mei 1772 nog tot de lidmaten; zijn vrouw is dan blijkbaar overleden, want die komt niet meer voor. Op 25 juni 1772 was F.J. Elseloo dorprechter te Wijckel.^b Op 9 okt. 1774 trouwden Frank Elselo, schoolmeester en dorprechter, en Eelk Lucasdr. te Wijckel. Hij vertrok in mei 1776 naar Balk. (Zie eerder.)

In 1780 was Cornelis Broeksma hier schoolmeester en dorprechter. Hij was voordien in Haskerdijken werkzaam geweest. Zijn vrouw heette Janke Klazes Kingma. Hij werd in 1785 voor een jaar gebannen wegens oranjegezindheid.

In aug. 1786 was Klaas Pieters Bosma schoolmeester en dorprechter te Wijckel. In sept. 1786 trouwde hij met Joltje Jans van Tjerkgaast. Hij hertrouwde te Makkinga op 30 aug. 1789 met Antje Jans van Makkinga. Hij was in nov. 1796 nog in Wijckel, waarschijnlijk is hij dan niet meer in functie, want de Gaasterlandse schoolmeesters te Balk, Wijckel, Oudemirdum, Mirns-Bakhuizen en Harich werden in 1796 afgezet, omdat zij weigerden de "Verklaring volgens publikatie der Representanten van het Volk van Friesland" d.d. 11 maart 1796 van alle ambtenaren te ondertekenen. Aangifte [voor een nieuwe schoolmeester] kon vóór 12 mei plaatsvinden; het traktement voor Wijckel bedroeg 81 c.g. 6 st met vrije woning en verdere emolumenten.^c

In april 1797 was Jelle Piers Hornstra hier schoolmeester. Omstreeks 1798 vertrok hij naar Sloten. Op 19 april 1801 werd te Wijckel het huwelijk gesloten tussen Jelle Piers Hornstra, schoolmeester te Sloten en Berber Klazes van Wijckel.

In juni 1798 was Junius Murray Banning schoolmeester en doodgraver te Wijckel. Hij was rond 1768 geboren. Zijn vrouw was Djuwke Rintjes Posthumus. (Omstreeks 1815 moet de school hier provisioneel waargenomen zijn door Kerst Johannes de Kok, die in 1816 onderwijzer te Tjerkgaast werd. Wat er toen met Banning aan de hand was, is niet bekend.) Het traktement bedroeg in 1804 f 105 en in 1810 was het f 303. In 1818 kwam er een nieuwe school en in 1839 werd de school weer vernieuwd. Banning overleed in de zomer van 1843. Op 1 aug. 1844 wordt Gerrit W. Feenstra benoemd. Het traktement bestond toen uit f 75 van de Grietenij, plus de schoolgelden (ca. f 270 per jaar) en vrij wonen. Hij was omstreeks 1842 in het huwelijk getreden met A.C. Snijder. Hij is op 22 maart 1857 op 38-jarige leeftijd overleden. Zijn vrouw was toen nog in leven.

---

a Civiele processtukken 1745 juni 1, no. 5

b Processtukken

c *Leeuwarder Courant*, 23-04-1796

Op 1 aug. 1858 werd Jan van der Veen van Tjerkgaast te Wijckel benoemd. Hij is in het najaar van 1859 reeds overleden. Als zijn opvolger werd toen de hulponderwijzer G. van Loon J.Gzn. provisioneel benoemd; op 11 juli 1860 kreeg hij een vaste aanstelling. Op 4 nov. van dat jaar trouwde hij met Jacomina Noordenbos van St. Annaparochie. In 1885 kwam er in Wijckel een nieuwe school. Van Loon is hier in maart 1889 overleden.

Van 1885 tot 1926 was hier als onderwijzer Rinze Meinesz, geboren op 15 sept. 1866. Hij was "De Volksdichter" van de Zuidwesthoek. Na zijn pensionering woonde hij te Sloten. Hij overleed op 17 dec. 1945 in het rusthuis Thabor te Sneek.

Van Loon werd in 1889 als hoofd opgevolgd door M. Schilstra, die in 1899 naar Lemmer vertrok. Als zijn opvolger werd toen R. van der Tol benoemd.

Vervolgens werd op 1 maart 1902 Jacob van der Tol tot hoofd van de school in Wijckel benoemd. Hij was "als arbeidersjongen" geboren te Pingjum op 17 april 1863. ("s Zomers met de koppel; 's winters in 't braakhok.") In 1877 werd hij kwekeling te Koudum; hij bezocht de normaalschool te Workum. Op 25 april 1882 behaalde Van der Tol zijn onderwijzersacte. Hij werd onderwijzer te Warns en later te Weidum, waar hij zijn hoofdacte behaalde. Hij trouwde in Weidum met Trijntje van der Werf uit Beers. Daarna werd hij onderwijzer te Beets. Hier begon hij met het schrijven in het Fries. Hij werd in 1896 een maand geschorst wegens drankmisbruik, doch vroeg tijdens de schorsing ontslag en verkreeg dit eervol. Daarna werd hij onderwijzer te Kortezwaag. Hij streed toen voor geheelonthouding. In 1902 werd hij dus hoofd van de school in Wijckel. Hij was van 1914 tot 1930 ook redacteur van het Friese weekblad *Sljucht en Rjucht*. Hij ging op 1 mei 1929 met pensioen en is op 31 dec. 1940 te Drachten overleden.

Bijzonder onderwijs

De school te Wijckel werd op 15 okt. 1929 opgeheven, waarna de volgende dag in hetzelfde gebouw een hervormde christelijke school (CVO) werd geopend. Als hoofd werd toen aangesteld S. Dijkstra van Wirdum. Hij was eerder onderwijzer te Berlikum (1917), Oosterend, Hijlaard en Deinum. Toen op 1 sept. 1955 een nieuwe school werd geopend was hij nog hoofd van deze school.

Op 2 jan. 1931 werd er een christelijk nationale school opgericht met Beukenkamp als hoofd.